

*Голові разової спеціалізованої вченої ради
Державного податкового університету
д.е.н., проф. Мискіну Ю. І.*

РЕЦЕНЗІЯ

**на дисертаційну роботу Скорика Олександра Васильовича
на тему «Інтеграція комплаєнсу у систему обліково-аналітичного
забезпечення управління зовнішньоекономічною діяльністю
підприємства», подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування»
у галузі знань 07 «Управління та адміністрування»**

Детальне ознайомлення з дисертаційною роботою, аналіз її змісту, структури, рівня наукового опрацювання проблематики, обґрунтованості та достовірності сформульованих наукових положень, висновків і рекомендацій, а також оцінка їх наукової новизни та практичного значення дають підстави зробити такі висновки щодо актуальності теми дослідження, завершеності роботи, повноти висвітлення її основних результатів у наукових публікаціях та відповідності дисертації встановленим вимогам.

1. Актуальність теми дослідження, її зв'язок з науковими програмами і тематикою

Актуальність теми дисертаційного дослідження обумовлена суттєвим ускладненням умов здійснення зовнішньоекономічної діяльності підприємств, що пов'язано з посиленням міжнародних і національних регуляторних вимог, розширенням санкційної політики, підвищенням вимог до прозорості господарських операцій, цифровізацією бізнес-процесів та інтеграцією України до європейського економічного простору. За таких умов ефективність управління зовнішньоекономічною діяльністю дедалі більше залежить не лише від якості обліково-аналітичного забезпечення, а й від здатності підприємства своєчасно ідентифікувати, оцінювати та мінімізувати комплаєнс-ризики, забезпечуючи належний рівень відповідності вимогам законодавства, міжнародних стандартів і корпоративних політик.

Особливої актуальності набуває питання інтеграції комплаєнсу саме в систему обліково-аналітичного забезпечення управління підприємством. Традиційне відокремлене функціонування бухгалтерського обліку, внутрішнього контролю, податкового адміністрування, ризик-менеджменту та комплаєнс-процедур уже не відповідає сучасним потребам управління зовнішньоекономічною діяльністю. Формування комплексної інформаційної системи, що забезпечує взаємозв'язок зазначених елементів, дозволяє підвищити якість управлінських рішень, своєчасно виявляти потенційні порушення, мінімізувати регуляторні, податкові, митні, валютні та репутаційні ризики, а також забезпечити належний рівень економічної безпеки підприємства.

Практична значущість дослідження посилюється сучасними викликами, пов'язаними з цифровою трансформацією обліково-аналітичних процесів, впровадженням ERP-систем, автоматизацією фінансового моніторингу, розвитком електронного документообігу та необхідністю інтеграції міжнародних стандартів комплаєнсу в систему корпоративного управління. Запропоновані автором підходи спрямовані на формування цілісної моделі комплаєнс-орієнтованого обліково-аналітичного забезпечення, що має не лише теоретичне, а й вагоме практичне значення для підприємств, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність.

Окремі положення та результати дисертаційного дослідження виконано в межах науково-дослідної роботи кафедри обліку та аудиту Державного податкового університету «Обліково-аналітичне забезпечення управління суб'єктів господарювання в умовах сталого розвитку» (державний реєстраційний № 0121U111098), у рамках якої автором розвинуті підходи до інтеграції комплаєнс-процедур у систему обліково-аналітичного супроводу зовнішньоекономічних операцій. Це підтверджує належний зв'язок дисертаційного дослідження з тематикою наукової роботи закладу вищої освіти та його відповідність актуальним напрямкам розвитку економічної науки.

Отже, обрана тема дисертаційного дослідження є своєчасною, актуальною та має вагоме наукове і практичне значення. Її розроблення відповідає сучасним потребам розвитку системи управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємств, сприяє вдосконаленню обліково-аналітичного забезпечення, розвитку комплаєнс-менеджменту та підвищенню ефективності прийняття управлінських рішень в умовах посилення регуляторних вимог і цифрової трансформації бізнесу.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій

Наукові положення, висновки та практичні рекомендації, сформульовані у дисертаційній роботі, є достатньо обґрунтованими, логічно взаємопов'язаними та достовірними. Вони базуються на комплексному дослідженні теоретичних, методичних і прикладних аспектів інтеграції комплаєнсу в систему обліково-аналітичного забезпечення управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства, а також ґрунтуються на опрацюванні широкого кола нормативно-правових актів, міжнародних стандартів, наукових публікацій вітчизняних і зарубіжних учених, офіційних статистичних та аналітичних матеріалів, результатів власних досліджень автора.

Достовірність отриманих результатів забезпечується використанням сучасного методологічного інструментарію, що охоплює загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, зокрема системний, структурно-функціональний, порівняльний, ризик-орієнтований, процесний, економіко-аналітичний, матричний та графоаналітичний підходи. Застосування комплексу взаємодоповнюючих методів дозволило автору послідовно розкрити сутність досліджуваної проблематики, обґрунтувати концептуальні положення,

сформувати власні наукові підходи та розробити практичні рекомендації щодо інтеграції комплаєнс-процедур у систему обліку, оподаткування, аналізу та внутрішнього контролю зовнішньоекономічної діяльності підприємств.

Висновки дисертації є логічним результатом проведеного дослідження, відповідають поставленій меті та сформульованим завданням, а їх зміст узгоджується зі структурою роботи. Наукові результати характеризуються внутрішньою логічністю, послідовністю викладу та достатнім рівнем аргументації, а запропоновані автором моделі, методичні підходи й організаційні рішення мають як теоретичне підґрунтя, так і прикладну спрямованість.

Практичну цінність отриманих результатів підтверджує їх апробація на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних заходах, публікація основних положень у наукових фахових виданнях, а також впровадження окремих розробок у діяльність ТОВ «Група Агропродінвест» та ТОВ «Продовольча компанія «Зоря Поділля», що свідчить про можливість їх практичного використання для вдосконалення системи управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємств.

Загалом дисертаційна робота характеризується належним рівнем наукової обґрунтованості, цілісністю дослідження та високим ступенем аргументованості отриманих результатів. Сформульовані автором наукові положення, висновки та рекомендації є переконливими, мають теоретичне і практичне значення та можуть бути використані для подальшого розвитку наукових досліджень і вдосконалення практики організації комплаєнс-орієнтованого обліково-аналітичного забезпечення управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємств.

3. Наукова новизна та практичне значення результатів дисертаційного дослідження

Наукова новизна дисертаційної роботи полягає у комплексному вирішенні важливого наукового завдання щодо розвитку теоретичних, організаційно-методичних і прикладних засад інтеграції комплаєнсу в систему обліково-аналітичного забезпечення управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства. Представлені в роботі наукові положення, висновки та рекомендації характеризуються належним рівнем теоретичного опрацювання, внутрішньою логічною узгодженістю та практичною спрямованістю, а їх достовірність забезпечується комплексним використанням сучасних методів наукового дослідження, аналізом міжнародного нормативного середовища, стандартів комплаєнсу, наукових джерел і практики здійснення зовнішньоекономічної діяльності.

Аналіз змісту дисертації та наукових публікацій здобувача свідчить, що отримані результати мають наукову новизну та роблять вагомий внесок у розвиток теорії й методики бухгалтерського обліку, оподаткування та обліково-аналітичного забезпечення управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємств. Найбільш вагомими науковими результатами, які характеризуються елементами новизни, є такі:

вперше сформовано цілісну науково-методологічну концепцію інтеграції комплаєнсу в систему обліково-аналітичного забезпечення управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства, що забезпечує поєднання регуляторних вимог, облікових процесів та управлінських рішень у єдиному контурі управління комплаєнс-ризиками; запропоновано концептуальну модель стратегічного проектування комплаєнс-системи та обґрунтовано архітектуру цифрової трансформації функції комплаєнсу з інтеграцією в облікові, податкові, аналітичні й контрольні інформаційні системи підприємства;

удосконалено концептуальні підходи до трактування комплаєнсу як інтегрованої економіко-правової підсистеми управління підприємством; організаційно-методичні підходи до інтеграції процедур внутрішнього контролю та податкового адміністрування з комплаєнс-процесами; систему оцінювання комплаєнс-процедур, методичні підходи до ідентифікації та оцінювання комплаєнс-ризиків, а також механізм імплементації міжнародних стандартів ISO 37301, ISO 19600 та COSO ERM у практику управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємств;

набули подальшого розвитку теоретичні засади дослідження комплаєнсу в системі управління зовнішньоекономічною діяльністю; підходи до структурно-функціональної побудови обліково-аналітичного забезпечення управління ЗЕД; модель взаємодії обліку, аналізу, контролю та оподаткування у формуванні доказової бази управлінських рішень; методичні підходи до цифровізації комплаєнс-процедур та використання аналітичного інструментарію для забезпечення прозорості, контрольованості й доказовості зовнішньоекономічних операцій.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що запропоновані автором методичні підходи, моделі та організаційні рішення можуть бути безпосередньо використані підприємствами, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, для вдосконалення систем бухгалтерського обліку, податкового адміністрування, внутрішнього контролю та управління комплаєнс-ризиками. Практична цінність роботи підтверджується впровадженням окремих результатів дослідження у діяльність ТОВ «Група Агропродінвест» та ТОВ «Продовольча компанія «Зоря Поділля», а також використанням окремих положень у науково-дослідному та освітньому процесах, що свідчить про їх прикладну значущість і можливість широкого практичного застосування.

4. Повнота та достатність викладення положень дисертації в опублікованих працях

Основні результати дисертаційного дослідження достатньою мірою апробовані та висвітлені у наукових публікаціях, що підтверджує їх наукову обґрунтованість, завершеність і відповідність встановленим вимогам до дисертаційних досліджень на здобуття ступеня доктора філософії.

За результатами виконаного дослідження автором опубліковано 25 наукових праць, у яких повною мірою відображено основні теоретичні

положення, методичні розробки, практичні рекомендації та висновки дисертації. Зокрема, результати дослідження висвітлено у 4 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України, включених до відповідного Переліку, з яких 3 статті виконано у співавторстві та 1 – одноосібно. Крім того, результати дисертаційного дослідження апробовано у 21 публікації апробаційного характеру, опублікованій у збірниках матеріалів міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій, форумів і круглих столів. Загальний обсяг опублікованих праць становить 4,1 друкованого аркуша.

Аналіз змісту наукових публікацій свідчить, що вони достатньо повно відображають основні результати проведеного дослідження, логіку розвитку авторської наукової концепції, зміст сформульованих положень наукової новизни, методичних підходів та практичних рекомендацій. Представлені публікації охоплюють ключові напрями дисертаційного дослідження та забезпечують належний рівень апробації його результатів у науковому середовищі.

Отже, обсяг, зміст і рівень оприлюднення результатів дисертаційної роботи відповідають вимогам, встановленим для дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії. Основні наукові положення, висновки та рекомендації дисертації достатньою мірою висвітлені в опублікованих працях, що дає підстави вважати вимоги щодо апробації та публікації результатів дослідження виконаними у повному обсязі.

5. Відповідність дисертації встановленим вимогам та дотримання академічної доброчесності

Дисертаційна робота виконана на належному науковому та методичному рівні, характеризується логічною структурою, послідовністю викладення матеріалу, завершеністю дослідження та внутрішньою узгодженістю його складових. Зміст дисертації повністю відповідає обраній темі, поставленій меті та визначеним завданням дослідження. За структурою, обсягом та оформленням робота відповідає Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (зі змінами), а також вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44 (зі змінами).

Дисертація є самостійно виконаною науковою працею, у якій відображено особистий внесок здобувача у вирішення поставленого наукового завдання. Викладені у роботі результати мають авторський характер, а використані наукові положення, концепції та результати досліджень інших учених супроводжуються належними бібліографічними посиланнями.

Під час рецензування дисертаційної роботи ознак порушення принципів академічної доброчесності не виявлено. Робота не містить фактів академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації чи інших порушень, визначених Законом України «Про освіту». Автор коректно використовує результати наукових

досліджень інших учених, дотримується вимог щодо академічного цитування та належним чином забезпечує достовірність і відтворюваність отриманих наукових результатів.

6. Дискусійні положення та зауваження до дисертації

Позитивно оцінюючи загальний науковий рівень дисертаційної роботи, її теоретичну і практичну значущість, логічність побудови дослідження та обґрунтованість отриманих результатів, слід зазначити, що окремі положення дисертації мають дискусійний характер і можуть бути предметом подальших наукових досліджень.

по-перше, автором сформовано цілісну концепцію інтеграції комплаєнсу в систему обліково-аналітичного забезпечення управління ЗЕД підприємства, що передбачає інтеграцію обліку, оподаткування, внутрішнього контролю та комплаєнс-процедур. Водночас запропонована модель переважно орієнтована на забезпечення регуляторної відповідності. На нашу думку, доцільно було б більш детально розкрити механізми оцінювання економічного ефекту від функціонування комплаєнс-системи, зокрема шляхом кількісного вимірювання впливу запропонованих заходів на зниження рівня комплаєнс-ризиків, операційних витрат або підвищення ефективності управлінських рішень;

по-друге, вагомою перевагою дисертації є обґрунтування архітектури цифрової трансформації функції комплаєнсу та її інтеграції з ERP-системами, обліковими й аналітичними інформаційними ресурсами підприємства. Разом із тим окремі аспекти практичної реалізації такої інтеграції залишилися поза межами дослідження. Зокрема, заслуговували б на більш детальне висвітлення питання інформаційної взаємодії між окремими цифровими модулями, вимоги до якості даних, а також можливі ризики впровадження запропонованої цифрової архітектури на підприємствах різного масштабу;

по-третє, значну увагу автор приділяє використанню міжнародних стандартів комплаєнсу, зокрема ISO 37301, ISO 19600 та COSO ERM, як методологічної основи побудови системи управління комплаєнсом. Разом із тим доцільним було б ширше висвітлити особливості адаптації зазначених міжнародних підходів до специфіки діяльності українських підприємств, особливо в умовах воєнного стану, постійних змін нормативно-правового регулювання та трансформації зовнішньоекономічного середовища;

по-четверте, у роботі запропоновано систему критеріїв, показників та індикаторів оцінювання комплаєнс-процедур, що є одним із найбільш вагомих наукових результатів дисертації. Водночас окремі запропоновані показники мають переважно якісний характер. На нашу думку, доцільним було б більш детально обґрунтувати методику їх кількісного вимірювання, визначити алгоритми розрахунку окремих інтегральних показників та критерії оцінювання ефективності функціонування комплаєнс-системи;

по-п'яте, автором запропоновано комплекс організаційно-методичних підходів щодо інтеграції комплаєнсу в систему управління ЗЕД підприємства. Водночас практичну цінність роботи ще більше посилило б наведення

розгорнутого прикладу комплексного впровадження запропонованої моделі на конкретному підприємстві із демонстрацією зміни ключових показників діяльності до та після впровадження запропонованих рішень.

Разом із тим наведені зауваження мають переважно рекомендаційний та дискусійний характер, не знижують загального позитивного враження від дисертаційної роботи, не впливають на достовірність отриманих автором наукових результатів та не применшують їх теоретичної й практичної цінності. Навпаки, вони можуть слугувати підґрунтям для подальших наукових досліджень у сфері розвитку комплаєнс-орієнтованих систем обліково-аналітичного забезпечення управління ЗЕД підприємств.

Загальний висновок та оцінка дисертації

Таким чином, дисертаційна робота Скорика Олександра Васильовича на тему «Інтеграція комплаєнсу у систему обліково-аналітичного забезпечення управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства» є завершеним, самостійно виконаним науковим дослідженням, у якому вирішено важливе наукове завдання щодо розвитку теоретичних, організаційно-методичних і практичних засад інтеграції комплаєнсу в систему обліково-аналітичного забезпечення управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства. Робота характеризується належним науковим рівнем, логічністю побудови, внутрішньою цілісністю, науковою новизною отриманих результатів та їх практичною значущістю.

Якісні характеристики дисертаційної роботи, її актуальність, наукова новизна, теоретичне та практичне значення отриманих результатів свідчать про її відповідність спеціальності 071 «Облік і оподаткування», вимогам пунктів 6–8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (із змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України від 21.03.2022 № 341, від 19.05.2023 № 502 та від 03.05.2024 № 507), а її автор – Скорик Олександр Васильович – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування» у галузі знань 07 «Управління та адміністрування».

Рецензент:

кандидат економічних наук зі спеціальності
08.00.09 – Бухгалтерський облік, аналіз та аудит
(за видами економічної діяльності),
доцент кафедри обліку та аудиту
Державного податкового університету (м. Ірпінь)

О. П. Колісник